

ЛЮДСЬКИЙ ЧИННИК – ОСНОВНА ПРИЧИНА АВАРІЙНОСТІ І ТРАВМАТИЗМУ НА ВУГІЛЬНИХ ШАХТАХ УКРАЇНИ

Розглянуто роль людського чинника в аваріях і травматизмі у вугільній галузі і основні напрями вирішення проблем безпеки праці.

Одним з найважливіших соціальних завдань нашої держави є турбота про здоров'я працівників. У зв'язку з цим серйозну проблему складає виробничий травматизм, що завдає непоправної шкоди здоров'ю людей або призводить до смерті. Тому питання про зниження нещасних випадків на виробництві вимагає особливої уваги.

Вугледобувна шахта – це унікальне за складністю виробниче середовище зі шкідливими і небезпечними умовами праці, де порушення Правил безпеки та інших регламентуючих нормативів з охорони праці в підземних умовах, навіть одним працівником, може призвести до аварій з тяжкими наслідками: численними людськими жертвами, величезними матеріально-технічними та фінансовими втратами і нанесенням шкоди екології регіону.

На стан охорони праці та виробничий травматизм на вітчизняних шахтах впливають десятки гірничо-геологічних, технічних, організаційних, соціальних, економічних і навіть небезпечних факторів, включаючи виділення метану, газодинамічні явища, самозаймання вугілля, обвалення гірських порід, стисненість і неосвітленість робочих місць, аварії на машинах і механізмах, підземному транспорті і підйомі, екзогенні пожежі, поразки електрострумом, вибухи газу та пилу, а також підвищена температура рудникового повітря, незадовільний рівень навчання, недостатній професіоналізм гірників і фахівців, низька виробнича і технологічна дисципліна.

У вугільній промисловості України виробничий травматизм і смертність на виробництві знаходяться на високому рівні. За офіційною статистикою, кожен видобутий мільйон тонн вугілля забирає життя двох гірників (для порівняння: у США – 0,03, в Росії – 1,1). За даними Держгірпромнагляду, кожен п'ятий українець, загиблий на виробництві – шахтар [1].

Результати розслідування аварій свідчать про зростання ролі організаційних причин і людського чинника у формуванні травматизму, який складає близько 80%. Встановлено, що при аваріях з груповими нещасними випадками питома вага таких причин перевищує 90%. Більш ніж 90% аварій 1 категорії пов'язано з організаційними причинами і людським чинником. Крім недостатньої навченості і непрофесіоналізму, низького рівня технологічної дисципліни, в глибоких шахтах при високій температурі рудникового повітря все більшу роль відіграють негативний психофізіологічний стан людини – байдужість, інертність, ослаблення зосередженості, уваги в несприятливих умовах.

Часто великі аварії відбуваються на шахтах з високою продуктивністю праці, тобто інтенсивність виробництва збільшується за рахунок безпеки праці, видобуток вугілля ведеться на межі невиправданого ризику. Згідно з офіційними даними, 55% гірників гинуть зі своєї ж вини – в результаті порушення правил безпеки і технології робіт [1]. Щоб отримати нормальну зарплату, робітникам доводиться порушувати техніку безпеки, це обумовлено діючою у нас системою оплати праці, яка залежить від кількості видобутого вугілля. Найчастіше справжня причина аварії приховується, а відповідальність лягає або на самих потерпілих або на молодший керівний склад.

Через відсутність достатніх для потреб країни запасів вугілля з гірничо-геологічними умовами, безпечними при їх експлуатації, Україна не може припинити відпрацювання пластів, небезпечних за раптовими викидами, з підвищеною газоносністю і пилонебезпекою і тонких пластів з тектонічними порушеннями і слабкими боковими породами. Найбільшу небезпеку при розробці вугільних родовищ представляє відпрацювання викидонебезпечних пластів. Існуючий комплекс заходів забезпечує безпечну роботу на викидонебезпечних пластах. Велике значення має своєчасний і достовірний прогноз. Це вимагає високої професійної грамотності ІТП і робочих кадрів відповідних служб на шахтах, суворого дотримання технологічної дисципліни, ПБ та інших нормативних документів. Виконавці робіт повинні, крім спеціальної підготовки, відповідати психологічній готовності і усвідомленій відповідальності до трудової діяльності на таких небезпечних пластах.

На сучасних шахтах, де хороший видобуток вугілля і висока зарплата, працюють висококваліфіковані фахівці, а нерентабельні кризові шахти виживають в основному тільки за рахунок кадрів передпенсійного та пенсійного віку. Шахтарі Україні за важку і небезпечну працю отримують мізерну зарплату, яка не забезпечує нормальне життя з активним відпочинком та санаторно-курортним лікуванням, що, природно, негативно позначається на продуктивності та безпеці праці.

В даний час кадрове питання є одним з найбільш важливих і складних у вугільній промисловості, про що свідчить положення в галузі, в питаннях безпеки та охорони праці. Будь-якому фахівцеві відома аксіома теорії безпеки: «Будь-яка діяльність людини є потенційно небезпечною». Саме тому навчання методам і засобам захисту від різного роду небезпек повинна відводитися головна роль. Необхідно, щоб кожен працівник усвідомив – особиста безпека та безпека його колег – справа рук кожного, і залежить, перш за все, від нього самого. Нормами життя мають стати дотримання законів, своєчасне виявлення і усунення наявних недоліків, посилення відповідальності за стан охорони праці та порушення встановлених норм і правил, що обумовлюють численні нещасні випадки, професійні захворювання і аварії на виробництві. А розробка та складання профілактичних заходів повинна проводитись з урахуванням проведення глибокого аналізу причин раніше допущених на підприємствах нещасних випадків.

В останні роки проявляється дефіцит професіоналізму, знань і досвіду кадрів практично на всіх рівнях управлінської та виконавчої функцій виробництва. Технічний керівник повинен володіти достатніми теоретичними та практичними знаннями гірничої справи, особливо питаннями охорони праці, інформацією про трагічні аварії та травматизм, про причини і чинники, які створили аварійні ситуації. На керівні посади необхідно призначати принципових, дієдатних, професійних, порядних людей. Особливу увагу треба приділяти підбору і підготовці начальників дільниць, які вирішують долю вуглевидобутку та відповідають за безпеку праці. У зв'язку з цим у вузах гірничого профілю слід було б посилити програму навчання з дисциплін, пов'язаних з питаннями безпеки та охорони праці. Обставини зобов'язують кардинально змінити професійну підготовку і виховання робітничих кадрів у системі навчання навчально-курсівих комбінатів та навчальних пунктів за оновленими програмами викладання та методиками виховання, з матеріальною базою нового технічного рівня і спеціально підготовленим у галузевих НДІ з охорони праці викладацьким складом. У програмі навчання основою має бути пріоритет життя і здоров'я людини – свого та інших працюючих, тобто питання безпеки та охорони праці повинні бути головними протягом усього терміну навчання. Важливе місце в зниженні травматизму займає професійний відбір при прийомі на роботу, адже в шахті можуть бути небезпечними дії працівників будь-якої категорії. Тому на підземних роботах, як і

в інших провідних галузях, повинні працювати тільки професійно грамотні, фізіологічно і психічно здорові, фізично міцні фахівці, для чого при прийомі на роботу необхідно обов'язково всім проходити профвідбір і періодичні медичні огляди, щоб виявити придатність до праці в небезпечних умовах .

Відсутність у власників і керівників шахт економічної зацікавленості вирішувати проблеми безпеки праці – дуже важлива проблема безпеки в галузі. Дуже прикро, але у нас ніщо так дешево не цінується, як життя і здоров'я потерпілих на виробництві. Виплати компенсації постраждалим здійснює не саме підприємство, а Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Роботодавцям ніби і не треба турбуватися про безпечне виробництво, адже витрати на ліквідацію наслідків аварій будуть оплачені з бюджету фонду, у який всі підприємства перераховують страхові внески, диференційовані за групами галузей економіки. Саме з фонду і відшкодовуються збитки, завдані здоров'ю працівника при втраті працездатності, або здійснюються виплати сім'ї потерпілого у разі його загибелі. Проте спочатку планувалося, що фонд буде фінансувати розробку технічних засобів з охорони праці, інших важливих у цій сфері заходів, передбачались певні фінансові стимули для підприємств підвищувати безпеку праці, тобто величина страхових внесків могла коригуватися в залежності від показників травматизму, професійної захворюваності та умов праці. Але всі вугільні шахти віднесені до останньої групи платників із найгіршими умовами праці, незалежно від того, як у колективі вирішуються зазначені питання. Першочергове завдання, заради якого фонд, власне, і був створений – профілактика травматизму та зниження його рівня у всіх галузях, – так і не було виконане. В цілому проблема безаварійної роботи шахт ефективно буде вирішена тільки тоді, коли їх власники будуть нести реальну відповідальність за людей і виробництво, а значить – неухильно дотримуватимуться норм промислової безпеки та охорони праці. Наприклад, власник, який допустив аварію через порушення вимог безпеки та охорони праці, має з власних коштів компенсувати витрати на ліквідацію її наслідків, а не вимагати, як зараз, виділення грошей з урядового резервного фонду. А також відшкодувати Фонду соціального страхування виплати постраждалим працівникам. Ефективним економічним стимулом може стати диференціація страхових внесків до фонду в залежності від рівня безпеки, виробничого травматизму та профзахворювань на кожному конкретному підприємстві. Чим менше таких випадків, тим менше внесок. А також збільшення штрафів за невиконання вимог промислової безпеки та охорони праці. Має бути, з одного боку, економічне стимулювання роботодавця, щоб дотримуватися норм і правил безпеки йому було просто вигідно. З іншого – фінансова відповідальність за недотримання цих норм і правил, у результаті чого сталася трагедія. Отже необхідні зміни до законодавчих актів з питань промислової безпеки.

Отже можна зробити висновок, що для створення безпечних умов праці на шахтах необхідне наступне:

Кардинальна зміна професійної підготовки і виховання робітничих кадрів, тобто питання безпеки та охорони праці повинні бути головними протягом усього терміну навчання.

Удосконалення системи управління охороною праці (СУОП) в напрямку, перш за все, конкретизації і розмежувань обов'язків та посилення відповідальності посадових осіб вугільних підприємств за створення безпечних і санітарно-гігієнічних умов праці шахтарів, за стан ТБ і ОП.

Розробка антикорупційної програми із забезпечення ефективного використання бюджетних коштів, виділених на підвищення рівня безпеки та охорони праці на вугледобувних підприємствах.

Повинен бути постійно діючий жорсткий державний контроль за дотриманням Правил безпеки та інших законодавчих нормативів при адекватному функціонуванні галузевої служби охорони праці, всіх інженерно-технічних працівників і керівників по здійсненню СУОП на підприємствах.

Застосування системи матеріального стимулювання роботодавців і виконавців за підвищення рівня безпеки та охорони праці на робочих місцях і відсутність травматизму.

Внесення змін до законодавства щодо посилення вимог до роботодавця та працівників за порушення норм і правил безпеки та охорони праці – підвищенням штрафних санкцій.

Принциповість, об'єктивність і відкритість у роботі державних комісій при розслідуванні аварій на шахтах повинні бути одними з найважливіших профілактичних заходів щодо попередження безвідповідальності і безкарності працівників, а також щодо запобігання аварійності в галузі.

Список використаних джерел

1. [http://dontime.dn.ua/В чем же главный источник аварий на Донецких шахтах?](http://dontime.dn.ua/В_чем_же_главный_источник_аварий_на_Донецких_шахтах?)
2. [http://weekly.ua/pulse/interview/2010/04/29/090543.html/Уровень травматизма и смертности на украинских предприятиях напрямую зависит от того, кто руководит предприятием.](http://weekly.ua/pulse/interview/2010/04/29/090543.html/Уровень_травматизма_и_смертности_на_украинских_предприятиях_напрямую_зависит_от_того,_кто_руководит_предприятием.)